

Köszönetnyilvánítások

Szeretném kifejezni hálámat és tiszteletemet Harangos, Csóka, Ürömfű és Dongó valamennyi roma lakójának – anélkül, hogy bárkit külön is megneveznék közülük –, akik megengedték, hogy köztük éljek, megtanítottak mindarra, ami keveset a roma életről tudok, s lehetővé tették nekem, idegennek, hogy belepillantsak életükbe. Külön köszönet illeti *Papót* és *Mamát*, a roma házaspárt, akik házukba fogadtak Szegő Judittal és gyermekeinkkel, s jár ez a köszönet gyermekeiknek is, egyikük fiam keresztapja lett.

Sok harangosi magyar is segített kutatásaimban. Elsősorban Murcsányi László tanácselnök és Tir Dezső, a végrehajtó bizottság első titkára, akik megengedték, hogy a városban dolgozhassak. A tanács munkatársai – mindenekelőtt az egészségügyi osztály dolgozói – egyedülálló segítséget nyújtottak, és lehetővé tették, hogy betekinthessek a számomra fontos dokumentumokba. G. úr, a városi állatorvos készségesen állt rendelkezésemre egy interjú erejéig. Németh István vendégül látott a városban, s amikor szükség volt rá, technikai segítséget is nyújtott. Egerben, a megyeszékhelyen Kissné, a megyei cigányügyeket koordináló bizottság titkára ugyancsak készségesen fogadott, s az ő révén sok forráshoz jutottam. Az egri levéltár igazgatója minden bürokratikus formalitás mellőzésével állt rendelkezésemre, dr. Nemes Lajos levéltáros pedig egyéves ott-tartózkodásom folyamán nagy figyelemmel ismertetett meg a hozzáférhető iratokkal. Sugár István helytörténész türelemmel segített a 18. századi kéziratos latin források megfejtésében, s rendelkezésemre bocsátott számos általa megtalált iratot is.

Budapesten a magyar etnográfusok köréből először Boglár Lajossal ismerkedtem meg. Ő mutatott be Hoppal Mihálynak, aki akkor is tervem megvalósítására buzdított, amikor mások kételkedtek annak kivihetőségében. Néhai Bodrogi Tibor, a Magyar Tudományos Akadémia Néprajzi Kutató Csoportjának igazgatója biztosította a tudományos háttérapparátust vizsgálataimhoz, Kriza Il-dikó, az akkori igazgatóhelyettes pedig átsegített a különböző hivatali csapdákon. Kozák Istvánné, a cigányügyeket koordináló minisztériumközi bizottság titkára kezdettől fogva támogatta munkámat. Réger Zita, a Nyelvtudományi Intézet munkatársa többször meglátogatott Harangoson. Mindenekelőtt azonban Kovalcsik Katalin, a Zenetudományi Intézet kutatója volt nagy segítségemre megérkezésem pillanatától fogva, s közreműködött a 6. fejezet egy korábbi változatának magyar nyelvű publikálásában is. Tanított cigányul, elvitt az ország, sőt Dél-Jugoszlávia különböző cigánylakta településeire, és ő mutatott be a haran-

gosi romáknak is. Céltudatossága, szakértelme és a kutatás iránti lelkesedése a legfontosabb tudományos segítséget nyújtotta számomra magyarországi tartózkodásom során. Havas Gábor vitt el először romákhoz, órákat beszélt nekem a cigányokról, a szegénységről, a „létező szocializmus” gyakorlatáról, és kritikával hallgatta, amikor én adtam elő tapasztalataimat. Mészáros Ágnes, Tólos Endre, Daróczi Ágnes, Bogdán József, Rostás-Farkas György, Balogh Attila, Bari Károly, Szentandrassy István, Diósi Ágnes és más romák vagy ciganológusok különböző helyzetekben bátorítást nyújtottak, figyeltek rám és helyreigazítottak, amikor elképzeléseimet formáltam. Rostás Mihály, a híres roma mesemondó két napon keresztül mesélt nekem életéről, családjáról és a kelet-magyarországi roma szokásokról. Bodor Ágnes rendelkezésünkre bocsátotta budapesti lakását Szegő Juditnak és nekem, hogy időnként, elcsigázottan újra erőre kapjunk.

Maurice Bloch, vezető tanárom különleges türelemmel és toleranciával támogatott. Állandó ösztönzése nélkül ez a munka valószínűleg soha nem készült volna el. Alfred Gell a disszertáció egy fejezetének korábbi, nyers változatát olvasta, s rendkívül alapos észrevételeket fűzött hozzá. Peter Loizos lelkesedésével fertőzött meg, s ő irányította figyelmemet a jelenkori európai etnográfia felé. Különösen hálás vagyok a London School of Economics disszertáció-szeminárium tagjainak. Peter Gow rendkívül fontos irodalomra hívta fel figyelmemet, Penny Harvey, Gabriella von Bruck, Sophie Day és Janet Carsten pedig másokkal együtt sokat tettek érte, hogy kezdeti bizonytalanságaimon átsegítsenek. Thomas Acton és Judith Okely bátorításokkal láttak el a munka megkezdésekor, Donald Kenrick pedig elsőként nyújtott nekem ízelítőt a cigány nyelvből. Chris Hann szintén több alkalommal vizsgálta felül munkámat, s nagyon hasznos tanácsokkal látott el a disszertáció első fejezetével kapcsolatban. Irén Kertész-Wilkinson végezte el a 2. melléklet dallamainak első leköttázását.

David Lan vezetett be az etnográfiaiba. Végighallgatta kutatási programom tervét, meglátogatott Magyarországon és Harangoson. Nem kímélt időt, fáradságot és figyelmet, hogy útvesztőimben a helyes irányba tereljen. Ő készített két lóvásárfényképet is, amelyeket felhasználtam. Ő és Nicholas Wright bocsátották rendelkezésemre a lakást, ahol disszertációmát befejezhettem.

Szegő Judit eljött és velem volt Harangoson, ahol saját kutatómunkáját végezte. Nélküle ez a munka egészen más formát és tartalmat kapott volna. Szerető társ és bölcs kritikus volt, végig bábáskodott e disszertáció gyötrelmekkel teli megszületésénél. Köszönöm neki.

Az Economic and Social Research Council bőkezű anyagi támogatást nyújtott az előkészületek, a kutatás és az írás során. A London School of Economics pedig két esetben nehéz helyzetből segített ki pénzbeli támogatásával.

Végül köszönetet szeretnék mondani mind a cambridge-i Corpus Christi Collegének, mind az egykori Társadalomtudományi Intézetnek az anyagi támogatásért, amellyel kutatásomat tovább folytathattam a harangosi fafeldolgozó üzemben 1988 őszén.